

İngiliz Basınına Göre Bulgaristan'ın Birinci Dünya Savaşı'ndan Çekilişi ve Selanik Antlaşması

Withdrawing Bulgaria from the First World War and Thessaloniki Armistice According to English Press

Muzaffer Başkaya

Öz

Balkanlar'da üstün devlet konumuna yükselmek isteyen Bulgaristan, 1915 yılında Almanya, Avusturya-Macaristan ve Osmanlı Devleti ile birlikte İttifak bloğuna girerek Birinci Dünya Savaşına katılmıştır. Özellikle Sırbistan'a karşı ilk dönemlerde üstünlük kuran Bulgarlar, 1918 yılına gelindiğinde Sırplar tarafından geri püskürtülmüştür. Buna ek olarak ülke içinde yaşanan ekonomik kriz, toplumsal huzursuzluğun artmasına neden olmuş ve tahtı sallanmaya başlayan Ferdinand, krallığı oğlu Boris'e bırakmıştır. Aynı süreçte İtilaf Devletleri'yle masaya oturan Bulgarlar, Selanik Antlaşmasıyla Birinci Dünya Savaşı'ndan çekilmiştir. Tam anlamıyla teslimiyet belgesi olan Selanik Antlaşması neticesinde İtilaf Devletleri, Bulgaristan'ı işgale başlamış ve Doğu Avrupa'da üstünlüğü ele geçirmiştir. Dönemin İngiliz basınına yansıyan haberlere genel olarak bakıldığında, Bulgaristan'ın savaş dışı kalmasının ardından İttifak kanadına mensup diğer devletler de yakında pes edeceği ve zafer İngilizlerin olacaktı. Almanya, Avusturya-Macaristan ve Osmanlı İmparatorluğu için sonun başlangıcı olan bu olay, Birinci Dünya Savaşı içinde yaşanan en kritik gelişme olarak görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Bulgaristan, Ferdinand, İşgal, Selanik Antlaşması, Bulgar-Alman İttifakı

Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fatih Eğitim Fakültesi, mbaskaya61@gmail.com

Bu makale iThenticate sistemi tarafından taranmıştır.

DOI: 10.17550/aid.98003

Abstract

Bulgaristan, which wanted to rise to the status of superior government in the Balkans, engaged with First World War entering to alliance block in 1915. Especially Bulgarians established superiority against Serbia. They were repulsed by Serbians in 1918. Furthermore economic crisis in the country causes rising social unrest and Ferdinand, who began to roll the throne, left the kingdom to his son, Boris. In the same period Bulgarian, which sat around the table with Allied Powers, withdrew from First World War with Thessaloniki Agreement. Allied powers started to occupy to Bulgaria as a result of Thessaloniki Agreement, which is a complete indication of surrender. If it was generally examined news reflected to the British press in that period, the states of alliance members would give up nearby and British's would gain the victory after the Bulgaria, which was noncombatant. This event, which is the beginning of the end for Germany, Austria-Hungary and the Ottoman Empire, was seen as the most critical development in the First World War.

Keywords: Bulgaria, Ferdinand, Invasion, Salonika Agreement, Bulgarian-German Alliance

Giriş

XIX. yüzyılın ortalarından itibaren uluslararası siyasette yaşanan gelişmeler, 1914 yılına gelindiğinde kanlı bir savaşın yaşanmasına neden olmuştur. Savaş öncesi ortaya çıkan ve bir ucunu Almanya'nın diğer ucunu İngiltere'nin oluşturduğu kutuplaşma ortamında bazı devletler son ana kadar bekle gör taktiği uygulamış ve bu suretle savaşa dâhil olmuştur. Bu devletlerden biri de Bulgaristan'dır. 1915 yılında İttifak Devletleri'nin yanında savaşa giren Bulgarlar, 1918'de mağlup olarak ateşkes istemek zorunda kalmıştır.

Bulgaristan'ın bağımsızlığından bu yana Balkanlar'da büyük devlet olma arzusu ve bu kapsamda yaşanan gelişmeler birçok çalışmanın konusunu teşkil etmiştir. Bilhassa Mahir Aydın'ın, *Osmanlı Eyaletinden Üçüncü Bulgar Çarlığına* isimli kitabı, “Bulgaristan Komiserliği”, “Prenslikten Krallığa Bulgaristan” ve “Bulgar Meselesinin Ortaya Çıkışı ve Gelişmesi” adlı makaleler bu konuda yapılmış en önemli çalışmalardır. Bulgaristan-Osmanlı Devleti ilişkilerini ele alan ve Osman Köse tarafından kaleme alınan “Bulgaristan Eمارeti ve Türkler (1878-1908)” adlı çalışma ile Emine Bayraktoroğlu'nun doktora tezi olan “Bulgaristan'daki Müslüman Azınlıkların Statüsü (1908-1918)” isimli çalışmalar bu konuda verilecek diğer örneklerdir. Fakat Birinci Dünya Savaşı yıllarına gelindiğinde Bulgaristan'ın durumu, savaşa girişi ve yaşanan mağlubiyeti konu edinen belli başlı bir çalışma neredeyse yok gibidir. Özellikle ülkeyi 31 yıldır yöneten Kral Ferdinand'ın tahttan çekilişi ve Selanik Ateşkes Antlaşması gibi Bulgaristan tarihinin dönüm noktalarını teşkil eden meselelere, Enver Ziya Karal, Fahir Armaoğlu, Yusuf Hikmet Bayur gibi yazarların, dönemi bütünüyle ele alan siyasi tarih çalışmaları içinde oldukça küçük çapta yer verilmiştir. Oysa Selanik Antlaşması'yla Bulgaristan'da dikte ettirilen antlaşma maddelerinin benzeri birkaç ay sonra Osmanlı Devleti'ne de uygulanacaktı. Bu anlamda Birinci Dünya Savaşı'nın en kritik gelişmelerinden biri olan ve İttifak Devletleri içinde savaştan çekilen ilk devlet konumundaki Bulgaristan'ın durumu ve bunun uluslararası siyasete etkisi, araştırılması gereken bir konu olarak karşımızda durmaktadır. İtilaf bloğunun en önde gelen gücü olan İngiltere'nin, Bulgaristan'da yaşanan gelişmelere bakışının nasıl olduğu sorusu, bu çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır.

Çalışmada ilk olarak Bulgaristan'ın bağımsızlık mücadelesi ve Birinci Dünya Savaşı sürecine kadar ki gelişmelere genel hatlarıyla değinilmiştir. Ardından Selanik Ateşkes Antlaşması ve İngiliz basınının Bulgaristan'ın savaş dışı kalması karşısındaki tutumu ve bu olayın uluslararası siyasete etkisi incelenmiştir.

Bulgaristan'ın Osmanlı Devleti'nde Ayrılma Süreci ve Selanik Antlaşmasına Kadar Bulgar Tarihine Genel Bir Bakış

Bulgarları bir millet bilinciyle uyandırmaya yönelik faaliyetler XVI-II. yüzyılın ikinci yarısında başlasa da bu konuda asıl dönüm noktası 1828/29 Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında yaşanmıştır. Savaşın ardından Ruslar, Balkanlar'da kendilerine yakın bir dil konuşan Bulgarlarla ilişkilerini geliştirmeyi düşündüler.¹ Bu tarihten sonra Panislavist politikalarını iyice yoğunlaştıran Ruslar, Bulgar bağımsızlığı düşüncesini desteklemiş,² bu politika da zamanla meyvesini vermiştir. Rusların tahrikiyle 1876 yılında büyük bir isyan başlatan Bulgar milliyetçileri, Türk köylerine saldırmış, telgraf tellerinin kesildiği, köprülerin yıkıldığı ve köylerin ateşe verildiği isyan hareketleri zamanla Sofya civarına kadar ilerlemiş ve isyancılar bin kadar Müslüman'ı katletmiştir.³ Söz konusu isyan geç de olsa Hükümet tarafından gönderilen 18.000 asker tarafından bastırılmıştır.⁴ İsyanın bastırılmasından kısa bir süre sonra patlak veren 1877-78 Osmanlı-Rus harbi (93 Harbi), bağımsızlık isteyen Bulgarlar için bulunmaz bir fırsattı.⁵ Zira savaş sırasında Rus-

1 Osman Köse, "Bulgaristan Emareti ve Türkler (1878-1908)", *Turkish Studies*, 1, (2006): 240

2 Tanzimat ve Islahat Fermanlarının getirdiği haklardan yararlanan Bulgarlar, kendi dillerinde eğitim yapma hakkını elde ettikten sonra zengin Rus tüccarlarının da yardımıyla Bulgarca eğitim yapan yeni okullar açmaya, Bulgarca gazete ve kitaplar yayımlanmaya başladı ve böylece 1870'li yıllarda Bulgar milli kültürüyle yoğrulmuş bir aydın kitlesi oluştu. Halil İnalçık, *Tanzimat ve Bulgar Meselesi*, (Ankara: Eren Yayınları, 1992), 23-24.

3 Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi (Islahat Fermanı Devri 1861-1876)*, VII, (Ankara: TTK Yayınları, 1988), 98.

4 Yahya Bağçeci, "İngiltere Parlamento Tutanaklarında 1876 Bulgar İsyanı", *The Journal of Academic Social Science Studies*,24,(2014): 216

5 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı, Panslavizm'in, amacına ulaşmak için Rus askerini emellerine alet ettiği bir savaştır. Diğer bir anlatımla, Panslavizm'in, Rus askeri ile fiili olarak uygulamaya konulmasıdır. Genelde Balkan Slavlarını ilgilendiren birkaç amaca hizmet etmekle birlikte, daha çok Bulgaristan ile ilgilidir. Yani amaç Balkanlarda bir

lara yardım eden Bulgarlar, bu hareketlerinin karşılığını savaş sonrası alacak ve 3 Mart 1878 tarihli Ayastefanos Antlaşması'yla sınırları kuzeyde Tuna Nehri, doğuda Karadeniz, güneyde Ege Denizi ve batıda Arnavutluk'a kadar uzanan bölgede Osmanlı Devleti'ne vergi bağıyla bağlı muhtar bir Bulgaristan Prensiği kurulacaktı.⁶

Osmanlı sınırları içinde özerklik kazanan Bulgarların,⁷ bu sevinçli kısa sürmüş ve Berlin Antlaşması sonucunda daha önce Bulgaristan'a verilen topraklar ikiye bölünerek bu sayede Rusya'nın Bulgaristan vasıtasıyla Ege'ye inmesi önlenmiştir. Buna göre Bulgaristan özerk bir prenslik oluyor, ancak Doğu Rumeli,⁸ Batı Trakya ve Makedonya, Osmanlı'ya geri veriliyordu.⁹ Berlin Antlaşması'yla kurulan bu yeni düzende Osmanlı-Bulgar münasebetleri, birer sefarethane vasıtasıyla değil de Osmanlı Devleti'nin tesis ettiği "*Bulgaristan Komiserliği*" ve Bulgar Hükümeti'nin İstanbul'da bulundurduğu "*Bulgaristan Kapı-kethüdalığı*" tarafından yürütülmüştü.¹⁰ Osmanlı Devleti ile ilişkilerini bu şekilde sürdüren Bulgarlar, Berlin Antlaşması'yla çizilen sınırları bir türlü içlerine sindirememiş ve Büyük Bulgaristan'ı kurma gayretlerine son vermemişlerdi. Bulgarlar, bu düşüncenin ilk adımı olarak 1885 yılında bir oldubittiyle Şarkî Rumeli Vilayeti'ni ilhak etmişti.¹¹ Bu olaydan kısa bir süre sonra Bulgar tarihi açısından kritik bir gelişme daha yaşanmış ve 1887 yılında Bulgar Prensiği'nin başına Ferdinand

Slav Devleti kurmaktır. Mahir Aydın, *Osmanlı Eyaletinden Üçüncü Bulgar Çarlığına*, (İstanbul: Kitapevi, 1996), s.121.

6 Emine Bayraktarova, "Bulgaristan'daki Müslüman Azınlıkların Statüsü (1908-1918)", (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2009), 3. Cevdet Küçük, "Bulgar İhtilâlinin (1876) İngiliz Kamuoyunda Uyandırdığı Tepki ve Bunun Osmanlı-İngiliz İlişkilerine Tesiri", *Güney Avrupa Araştırma Dergisi*, 8-9, (1979-1980): 119.

7 M. Vedat Gürbüz, "Emergence Of Bulgarian Nationalism", *Güney Avrupa Araştırma Dergisi*, 16, (2009): 48

8 Berlin Antlaşmasına göre, Doğu Rumeli Vilayeti, Osmanlıya bağlı özerk bir vilayet oluyordu ve her 5 yılda bir atanacak Hıristiyan bir vali tarafından yönetilecekti. A.Gül Tokay, "Osmanlı-Bulgar İlişkileri (1878-1908)", *Osmanlı*, 2, (1999): 320.

9 Fahri Maden, "Büyük Güçlerin Berlin Antlaşması'nın Uygulanmasına Yönelik Baslıkları", *History Studies*, 5/1, (2013): 271

10 Mahir Aydın, "Bulgaristan Komiserliği", *Belgeler (Türk Tarih Belgeleri Dergisi)*, XVII, (1997): 71.

11 Karal, *Osmanlı Tarihi*....147.

geçmiştir. En büyük hayali bağımsız bir Bulgar Devleti kurmak olan Ferdinand, bu konuda İngiltere ve Fransa'yla iyi geçinmeye özen göstermiştir. 1908 yılına gelindiğinde Osmanlı İmparatorluğu'nda İkinci Meşrutiyet ilan edilmiş ve Kanun-ı Esasi (Osmanlı Anayasası) tekrar yürürlüğe konmuş, fakat Balkanlardaki kopuşun önüne geçilememiştir. Anayasal düzene geçişten sadece iki ay sonra Bosna Hersek, Avusturya Macaristan İmparatorluğu tarafından ilhak edilmiş,¹² Bulgar Prensliği de, 5 Ekim 1908'de bağımsızlığını ilan etmiştir.¹³ Babiâli bu iki olay karşısında sadece protesto, boykot ve Girit ile ilgili gösteriler düzenlemekten başka bir şey yapamamıştır.¹⁴

XX. yüzyıl başlarında bağımsız bir devlet haline gelen Bulgaristan, bölgedeki stratejik menfaatlerini hayata geçirmek için ittifak arayışı içine girmiş ve bu kapsamda Mart 1912'de Sırbistan'la “*Dostluk ve İşbirliği Antlaşması*” imzalamıştır. Ardından Yunanistan ve Karadağ'la da buna benzer antlaşmalar imzalayan Bulgar Hükümeti,¹⁵ Osmanlı Devleti aleyhine kurduğu bu ittifakı hayata geçirmiştir. Balkan Savaşları'nın¹⁶ fitilini ateşleyen bu gelişmeler sonucunda Balkan Devletleri¹⁷ 3 Ekim 1912'de de Babiâli'ye ortak bir nota vererek Türk

12 Oral Sander, *Siyasi Tarih (İlk Çağlardan 1918'e)*, (Ankara: İmge Kitapevi, 2002), 321.

13 Talat Paşa anılarında, Bulgaristan'ın, 1908 yılında, İstanbul'daki kapı kethüdasının bir ziyarete davet edilmediği bahanesini ileri sürerek bağımsızlığını ilan ettiğini ifade etmektedir. Mehmed Tal'at Paşa, *Talat Paşa'nın Anıları*, haz: Alpay Kabacalı, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2007), 19.

14 Ömer Turan, “II. Meşrutiyet ve Balkan Savaşları Döneminde Osmanlı Diplomasisi”, *Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç*, (1999): 245.

15 Mehmet Okur, “Balkan Savaşları”, *Balkanlar El Kitabı I*, (2006): 614.

16 Balkan Savaşları'nın çıkmasında en belirleyici gelişmelerden biri de Avusturya-Macaristan'ın Bosna-Hersek'i işgal edişidir. 5 Ekim 1908'de Avusturya'nın işgalini istemeyerek de olsa kabul eden Rusya, Reval Görüşmesi sonrasında Boğazlara tek başına hâkim olamayacağını anlayınca Osmanlı Devleti'ne karşı, küçük Balkan devletlerini desteklemiş, onlara her türlü yardımı yapmıştır. Binlerce Rus gönüllü Sırp ve Bulgarların yanında savaşa katılmıştır. Akdes Nimet Kurat, *Rusya Tarihi*, (Ankara: TTK Yayınları, 1999), 409.

17 Balkan devletleri arasındaki kilise ve okullar sorununun Osmanlı Devleti tarafından çözülmesi, Balkan Savaşları'nın en önemli nedenlerindendi. Zira II Abdülhamit Bulgar, Rum ve Sırp arasında okul ve kilise anlaşmazlığını ayakta tutarak Rumeli'de Osmanlı egemenliğini diri tutuyordu. Sina Akşin, *Jön Türkler ve İttihat ve Terakki*, (Ankara: İmge Kitapevi, 2006), 309.

Hükümeti'nden üç gün içinde eski Sırbistan, Makedonya¹⁸, Arnavutluk ve Girit'e muhtariyet verilmesini istemiştir.¹⁹ Bu talebin reddedilmesiyle başlayan savaş sonucunda büyük bir mağlubiyet alan Osmanlı Devleti, savaş sonunda imzalanan Londra Antlaşması'yla, Girit, Ege'deki Enez ile Karadeniz'deki Midye hattının batısında kalan bütün Avrupa topraklarını galip Balkan güçlerine bırakmak zorunda kalmıştır.²⁰ Fakat savaş sonunda ortaya çıkan tablo bazı sorunları da beraberinde getirmiş, Edirne ve Makedonya'nın büyük bir kısmının Bulgaristan'ın eline geçmesi, diğer Balkan devletleri arasında hoşnutsuzluğa neden olmuş ve galip devletler, arasında İkinci Balkan Savaşı patlak vermiştir.²¹ Savaş sonrasında 10 Ağustos 1913'te Bükreş Barış Antlaşması imzalanmış ve buna göre Bulgaristan, Güney Dobruca'yı Romanya'ya vermiş, Makedonya'nın da büyük bir kısmını kaybetmiştir.²²

Balkan Savaşlarında kaybettiği toprakları geri kazanmak isteyen Bulgaristan,²³ Birinci Dünya Savaşı öncesi oluşan kutuplaşma sürecini fırsata çevirmek için son ana kadar rengini belli etmemeye çalışmıştır. Fakat Bulgarlar, müttefiklerin Çanakkale yenilgisi üzerine İttifak Devletleriyle aynı safta yer almaya karar vermiştir. Bulgaristan'ın böyle bir seçim yapmasındaki en önemli neden Yunanistan ve Sırbistan üzerindeki toprak talepleri idi. Bu iki devletin müttefiki olan İtilaf blo-

18 Makedonya için yaşanan üstünlük mücadelesi, Balkan Savaşı'nı tetikleyen unsurlardan biridir. Zira Bulgar-Yunan ve Sırp taleplerinin hepsi Makedonya üzerinde toplanıyordu. Her üç Ortodoks Hıristiyan devlet Makedonya'yı kendi yitirdikleri toprak olarak görüyor bunun için tarihi, kültürel ve siyasi sebepler öne sürüyorlardı. Richard C. Hall, *Balkan Savaşları 1912-1913 Birinci Dünya Savaşı'nın Provası*, çev: Tanju Akad, (İstanbul: Homer Kitapevi, 2003), 6.

19 Ahmet Halaçoğlu, "Balkan Savaşları", *Türkler*, 13, (2002):298.

20 A.L.Macfie, *Osmanlı'nın Son Yılları 1908-1923*, çev: Damla Acar-Funda Soysal, (İstanbul: Kitap Yayınevi, 2003),79.

21 Sırbistan'a göre, batı Makedonya'nın tamamından Arnavutluk sınırlarına kadar uzanan bölgenin Bulgaristan'a kalması Balkanlarda Bulgar hegemonyasına neden olacaktı. Bu durum, Sırbistan'ın ekonomik bağımsızlığını tehlikeye düşürebileceği gibi deniz bağlantısı olmayan Sırbistan'ın kuzeyden ve güneyden güçlü komşularla sıkıştırılmasına neden olacaktı. Mehmet Okur, "The Times Gazetesi'ne Göre Balkan Savaşları ve İngiltere'nin Politikası", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, (2012):193.

22 Ahmet Halaçoğlu, *Rumeli'den Türk Göçleri (1912-1913)*, (Ankara: TTK Yayınları, 1995),23.

23 Mustafa Balcıoğlu, "Yirminci Yüzyıl Başlarında Dünya", *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, 1, (2006): 97.

ğundan söz konusu toprak taleplerini koparamayacağını anlayan Bulgarlar, kendilerine bu bölgeleri kolayca sunan Avusturya-Macaristan ve Almanya'ya yönelmiştir.²⁴ İttifak Devletleriyle 6 Eylül'de yaptığı antlaşmada Romanya ve Yunanistan İtilaf Devletleri safında yer alırsa Dobruca ve Yunanistan hâkimiyetindeki Makedonya topraklarını almak üzere anlaşılan Bulgarlar,²⁵ Osmanlı Devleti'nden de Dedeağaç ve Dimetoka'yı almış²⁶ ve 12 Ekim 1915'de Sırbistan'a savaş ilan ederek mücadeleye dâhil olmuştur. Birinci Dünya Savaşı'na bu şekilde katılan Bulgaristan'ın, 1915 yılı itibarıyla genel durumu aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo.1: 1915 Yılı İtibarıyla Bulgaristan'ın Genel Durumu

Savaşa giriş Tarihi	Ekim 1915
Nüfusu	5.505.000
Bölge/toprak	42.000 (metre kare)
Tahmini askeri güç	350.000
Demiryolu	1.381 (mil)
Yapım aşamasında demiryolu	239 (mil)
Telgraf	4.112 (mil)
Başkent Sofya'nın nüfusu	302.822
En önemli limanları	Varna, Bourgas

Kaynak: Daily Mirror, 1 Ekim 1918

Birinci Dünya Savaşı'nda Bulgaristan,²⁷ İttifak Devletleri'nin desteği ile Sırbistan'ın hemen hemen tamamına yakınına işgal et-

24 A. Haluk Ülman, *I. Dünya Savaşı'na Giden Yol ve Savaş*, (İstanbul: İmge Yayınları, 2002), s. 338.

25 Balcıoğlu, "Yirminci Yüzyıl Başlarında....97

26 Ali Ata Yiğit, "Çanakkale Savaşlarının Ortaya Çıkardığı Stratejik Bir Zorunluluk: Osmanlı-Bulgar Hudut Tashihi Antlaşması" *Bilig*, 63, (2012): 279.

27 1915 yılının sonuna doğru Bulgaristan'ın savaşa girişiyle birlikte İttifak Devletleri'nin silah ve malzeme yardımları artmaya başlamıştır. Bu yardım ve destekle güç kazanacak Türk birlikleri karşısında vereceği büyük zayıtı hesaplayan İngilizler, Aralık 1915'de Çanakkale önlerindeki donanmalarını geri çekmeye başladı. Necmi Koral ve diğerleri, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, Birinci Dünya Harbi İdari Faaliyetler ve Lojistik*, (Ankara: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, 1985), 202.

miştir. 1916 yılında Bulgar basınına açıklamalarda bulunan Başbakan Radoslavof, cephede kazanılan başarılarından gayet memnun görünüyordu. Bulgaristan'ın savaşa girişinin birinci yıldönümü münasebetiyle Bulgar basınına açıklamalarda bulunan Başbakan Radoslavof, Makedonya meselesini kendi lehlerine çözdüklerini, bütün Bulgar halkının ve cephedeki askerlerin büyük bir vazife şuuruyla çalıştıklarını ve Krallarının etrafında toplandıklarını ifade etmiştir. Başbakan Radoslavof gazeteye verdiği beyanatta ayrıca yakında Dobruca meselesini de halledeceklerini, savaşın ilk yılında kazandıkları başarının ilerleyen dönemlerde de devam etmesini ümit ettiklerini belirtmiştir.²⁸ Fakat Başbakan Radoslavof'un çizdiği bu pembe tablo zamanla değişmeye başlamıştır. İlk olumsuz gelişme 1917 yılında yaşanmış ve Yunanistan, İtilaf Devletleri safında savaşa katılmıştır.²⁹ Bu kritik hamleye ek olarak Almanya'dan gelen askeri yardımlar kesilmiş ve Bulgar askerleri savaşma konusunda isteksiz hareket etmeye başlamıştır.³⁰ Bu süreçte ülke içinde karışıklıklar çıkmaya başlamış, yönetim ve ordudaki ihtilaf nedeniyle 16 Haziran 1918'de Radoslavof kabinesi istifa etmiş ve yerine İtilaf Devletleri'ne yakınlığıyla bilinen Malinof Hükümeti geçmiştir.³¹

1918 yılı ortalarında Almanların mâli yardımları tümüyle kesmesinin ardından Bulgaristan'da ekonomik kriz iyice derinleşmiş, aynı yıl Sırp kuvvetleri Vardar bölgesinde Bulgarlara karşı ileri harekâta

28 *Servet-i Fünun*, 51/1322, (6 Teşrin-i Evvel 1332/19 Ekim 1916), 265.

29 Birinci Dünya Savaşı'na en son giren Balkan Devleti Yunanistan'dı. Venizelos ve Kral Konstantin savaşta hangi tarafın yanında girilmesi gerektiği yönündeki görüş ayrılıkları Yunanistan'ı Haziran 1917'ye kadar savaşın dışında tutmuştur. Kral İttifak Devletleri'ni, Venizelos ise İtilaf Devletleri'nin tarafını tutmuştur. Sonuçta 29-30 Ağustos 1916'da Selanik'de Yunan Ulusal Savunma Komitesi'nin kurulması ve onların da İtilaf Devletleri'nin yanında olduğunu açıklaması, Venizelos'un Girit'ten Selanik'e gelerek geçici hükümet kurması üzerine Kral Konstantin tahttan çekildi. Yunanistan 26 Haziran 1917'de İttifak Devletleri'ne savaş ilan ederek mücadeleye katıldı. Böylece Bakanlardaki durum, Yunanistan'ın savaşa girişiyiyle bir anda müttefikler lehine değişmiştir. Hikmet Öksüz-Mehmet Okur "*Birinci Dünya Savaşı'nda Balkanlar*", *Balkanlar El Kitabı*, (2006): 635-636.

30 Sevim Hacıoğlu, "ABD'nin Bulgaristan'ın Kurtuluşu Konulu Memorandumu (20 Aralık 1918)", *Güney Avrupa Araştırma Dergisi*, 14, (2008): 20-21.

31 Joseph Pomiankowski, *Osmanlı İmparatorluğunun Çöküşü (1914-1918 1. Dünya Savaşı)*, çev: Kemal Turan, (İstanbul: Kayıhan Yayınları, 2003), 340.

geçmiştir.³² 15 Eylül’de saldırıya geçen Fransız ve Sırp güçleri, hızla kuzeye ilerlemiş, 21 Eylül’de Manastır’dan Doyran Gölüne dek 150 kilometrelik bir cephe üzerinde Bulgarlar kaçarcasına geri çekilmeye başlamıştır. Onları destekleyen Alman kuvvetleri de bozguna uğramış, erlerinin çoğu Bulgar olan XI. Alman Ordusu tamamıyla tutsak edilmiş, bazı Bulgar askerleri cepheden kaçarak evlerine dönmeye başlamış, çaresiz kalan Hükümet 25 Eylül 1918 günü İtilaf Devletleri’nden ateşkes talep etmiştir.³³

Kral Ferdinand’ın Tahttan İnişi ve Bulgarların Ateşkes İsteği

Eylül 1918’de Bulgaristan’ın savaştan çekilmesi ve ateşkes istemesi İtilaf bloğunun en başat gücü olan İngiltere’de,³⁴ memnuniyetle karşılanmıştır. Özellikle Çanakkale Cephesi’nde yaşanan mağlubiyet sonrasında Bulgaristan’ın konumu İngilizler için büyük önem kazanmıştı. Zira 1918 tarihli bir İngiliz Gazetesi’nde yer alan haberde İngiliz Hükümeti eleştiriliyor ve “*Rusya’nın hakiki kaptısı olan Sofya’ya*” gerekli dikkatin verilmediği ifade ediliyordu.³⁵ Bu cılız eleştirilere rağmen genel olarak İngiliz kamuoyu, yaşanan gelişmeleri sevinçle takip ediyordu. 1918 yılı Eylül ve Ekim aylarında yayımlanan İngiliz gazetelelerine göz gezdirdiğimizde bu durum açıkça ortaya çıkmaktadır. Mesela İngiliz basınında, Bulgarların teslim oluş sürecinin ele alındığı haberlerden birinde, Bulgar Kralı Ferdinand’ın 23 Eylül 1918’de Kraliyet Konseyi’nde yapılan toplantı sonunda Berlin ve Viyana’dan acil destek

32 Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995*, 1-2, (İstanbul: Alkım Yayınları, 2005), 119.

33 Yusuf Hikmet Bayur, *Türk İnkılâp Tarihi 1914-1918 Genel Savaşı*, III, (Ankara: TTK Yayınları, 1967), 679-680

34 Bulgaristan’ın stratejik konumunu çok iyi bilen İngilizler daha savaş sırasında Bulgaristan’a yönelik propaganda faaliyetlerini yoğunlaştırmışlardı. Bu propagandalarda Bulgarlar uyarılarak izledikleri yoldan dönmelerini sağlamak aksi takdirde felakete sürüklenecekleri, bağlaşıklık devletlerin her çeşit destek ve hoşgörüsünden yoksun bırakılacakları anlatılmıştır. İngilizler, Bulgar kamuoyuna verdikleri mesajlarda; Kral Ferdinand ve ailesi memleketten uzaklaşmadıkça, Almanya ile her türlü ilişkiyi kesmedikçe, demokratik bir hükümet kurulmadıkça, Bulgar politikası bağlaşıklık devletlerin başkanlığı altında bir Balkan birliğine doğru yönelmedikçe, Bulgarlarla hiçbir ilişkiye girilemeyeceğini duyuruyorlardı. Servet Avşar, *Birinci Dünya Savaşı’nda İngiliz Propagandası*, (Ankara: KİM Yayıncılık, 2004), 169.

35 *İstihbarat-ı Siyasiye-i Umumiyye Mecmuası*, 156/1, (3 Eylül 1334/23 Ağustos 1918), 5.

talep ettiği, oldukça dramatik bir üslubun kullanıldığı bu talebe Almanya ve Avusturya'dan ret cevabı geldiği ve gelecekle ilgili baştan savma sözler verildiği ifade ediliyordu. Kral Ferdinand'ın bu andan itibaren İttifak bloğundan ayrılmaya karar verdiği, aksi halde gittikçe şiddetlenen sokak olayları ve gösteriler karşısında daha da zor durumda kalmaktan endişe ettiği belirtiliyordu. İşçi ve askerlerin kendisine karşı darbe yapabileceğinden çekinen Ferdinand, sarayının önünde yapılan ve binlerce kişinin katıldığı gösterilerden yılmıştı. Zira bu gösterilerde halk, sürekli olarak Çar II. Nikola'nın suikastıyla³⁶ ilgili sloganlar atıyordu ve Ferdinand, tahtını ve canına koruyabilmek için mecburen yabancı askerlerin himayesine ihtiyaç duyuyordu. Fakat bu askerler, artık Alman askeri olmayacaktı.³⁷

İngiliz basını 1915'de Almanya'nın yanında savaşa giren Bulgaristan'da mağlubiyetin sorumlusu olarak Kral Ferdinand'ı görüyordu. Bu konuyla ilgili bir haberde Ferdinand'ın, 1887 yılında ve henüz 26 yaşında tahta çıktığı, Fransa'da eğitim almış olan Ferdinand'ın Katolik olmasına rağmen oğlu Boris'i Ortodoks Yunan Kilisesi'nde vaftiz ettirdiği ve onların kurallarına göre yetiştirdiği, ikinci oğlu Prens Preslav'ın 24 yaşında olduğu ifade edildikten sonra, Ferdinand'ın 1908 yılına kadar uluslararası siyasette pek aktif olmadığı, fakat kendisinin bir entrika ustası olduğu belirtiliyordu. 1908 yılında Avusturya'nın Bosna-Hersek'i ele geçirmesiyle büyük şaşkınlık yaşayan Ferdinand'ın, Balkanlarda egemen güç olmak için adımlar atmaya başladığı, 1912 yılında (Birinci Balkan Savaşı) büyük askeri kazanımlar elde ettiği fakat ertesi yıl yaşanan kayıpların ekonomiyi ve sosyal dengeyi sarstığından söz edilmiştir. Ülke ekonomisini düzleşme çıkarmak ve Balkan-

36 Bolşevik İhtilali sonrasında Rusya'da sokak çatışmalarının şiddetlenmesi ve ordunun bir kısmının isyancılar tarafında yer alması, hükümet güçlerini zor durumda bırakmıştı. Silahlı kalabalık kısa zamanda devlete ait önemli binaları ele geçirerek bakanların bulunduğu Marinski Sarayını kuşatmıştı. İşin ciddiyetini anlayan Çar II Nikola Petrograd'dan kaçmak zorunda kalmış, başkentin isyancılar eline geçmesiyle de devrim gerçekleşmişti. Ramin Sadıkov, "Şubat Devriminden Sonra Rusya'da İktidar Mücadelesi: Ekim Devrimi'ne Giden Yol", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, 29/48, (2010):102. Devrik lider tüm ailesiyle birlikte, 16-17 Temmuz gecesi öldürülmüştür. *Grolier International Americana Encyclopedia*, "Nikolay II Maddesi", 523.

37 "Ferdinand's Despairing Appeals To Berlin And Vienna", *The Liverpool Daily Post And Mercury*, 2 Ekim 1918

ların Çarı olmak isteyen Ferdinand'ın 1915 yılında Almanlarla birlikte savaşa girdiği ifade edilmiştir.³⁸ Savaşa girdikten kısa bir süre sonra, 21 Eylül 1915'de Almanya'nın Sırbistan'a saldırısı sonrasında Bulgar askerlerinin hızlı bir şekilde Sırp sınırlarına yöneldiği, çeyrek milyonluk Bulgar Ordusu'nun 6 hafta boyunca Sırp sınırları doğudan ve güneyden çevrelediği ve neredeyse tüm ülkenin işgal edildiği belirtilen haberde, sonraki üç yıl sabreden ve kurtuluş günü için çalışan Sırp sınırlarının bu isteklerine kavuştuğu, tüm Bulgar ordusunun geri püskürtüldüğü ve böylece Bulgarların mağlup olduğu belirtilmiştir. İngiliz basınında yapılan değerlendirmelere bakılırsa ilk Bulgar Prensi Alexander'ın tahttan indirilip yerine Ferdinand'ın geçirilmesi, Bulgar tarihi açısından büyük bir talihsizlikti. Cesareten yoksun olan Ferdinand'ın, her biri Ortaçağ zihniyetine sahip askeri danışmanları olduğu belirtilen haberde, hükümdarlığının ilk yıllarında kendisini tahta geçiren Stambulof'u öldürdüğü, saygı ve sevgi gibi kavramları bilmediği, fakat şeytani ve pratik zekâsıyla ona gelen şantajları bertaraf ettiği ve bunun için küçük yönetici sınıfa rüşvetler dağıttığı iddia edilmiştir. İngiliz basınına göre, Bulgaristan'ın bataklığa sürüklenmesinde kişisel olarak sorumlu olan bir lider varsa o da Ferdinand'dı ve tarih onun entrika yeteneklerinden, zalimce kumar oynadığından, sadece kan ve kaderle değil daha iyisini hak eden halkının ruhuyla da kumar oynadığından bahsedecekti.³⁹

Bulgar Kralı Ferdinand'ı halkını felakete sürüklemekle suçlayan İngiliz basını, kralın birkaç gün içinde tahttan çekileceği konusunda tahminlerde bulunmaya başlamıştı. Neticede bu tahminler doğru çıkmış Kral Ferdinand, tahtı oğlu Boris'e bırakmıştır. Bu konuyla ilgili yapılan değerlendirmelerde Büyük Bulgar İmparatorluğu'na lider olmayı planlayan Kral Ferdinand'ın tahttan indiği⁴⁰ ve emekliye ayrıldı-

38 "King Ferdinand Abdicates", *The Birmingham Post*, 7 Ekim, 1918

39 "Dishonest Dynasty", *The Birmingham Gazette*, 1 Ekim 1918

40 Bulgar Kralı Ferdinand'ın tahttan çekilişiyle ilgili olarak Osmanlı matbuatında yer alan bir haberde, otuz senedir Bulgaristan'ın ikbal ve idamesine kendisini feda eden Ferdinand'ın tahtı oğlu Boris'e bıraktığı ve ikamet için mensup olduğu hanedana merkez olan Coburg şehrine çekildiği, şimdiki Kral Boris'in 25 yaşında olduğu, Avrupa'ya sık sık seyahatler yapmakla birlikte bir Bulgar prensi olarak büyütüldüğü, Bulgar terbiyesi gördüğü, pederi ve validesi itibarıyla damarlarında Alman, Fransız ve İtalyan kanı bulunduğu fakat bununla beraber Bulgar milletine daha yakın biri olduğu ifade ediliyordu. *Servet-i Fünun*, 1414/55, (10Teşrin-i Evvel 1918),149.

ğından söz edilerek kralın bu kararının Bulgaristan'da genel bir kabul gördüğü, yeni kralın ilk kararnamesini imzaladığı, bu kararnamenin de Bulgaristan'ın savaştan çekiliş belgesi olduğu ifade ediliyordu.⁴¹ İngiliz basınına yansıyan haberlere göre, yeni Kral Boris vakit kaybetmeden Bulgar halkına yönelik bir beyanname ilan etmişti ve söz konusu beyannamede şu ifadeler yer alıyordu:⁴²

“Bulgar halkı - sevgili babam, Bulgaristan halkına olan sarsılmaz sevgisinin bir örneği olarak tahtı bana devrettiğini bildirdi. Bulgaristan halkının bilmesini isterim ki bugünden itibaren III. Boris unvanıyla Bulgaristan Çarlığı tahtına geçiyorum. Sevgili halkıma sunulan, onların çıkarlarından keyif almak, daima ve sonsuza kadar onların ideallerini gerçeğe dönüştürmek, onların demokratik ruhları ve özgürlükleri için süregelen mücadelelerine devam etmek, sosyal kurumlarının bağımsızlığını sağlamak için, Ortodoks inancın ruhani bir çocuğu olarak, bu güzel Bulgaristan'da doğdum. Anayasaya saygı duyacağımı ve görevimi milletin refahı için sadakat ve özveriyle yerine getireceğimi resmi bir şekilde beyan ederim. Ulusumun desteğiyle, tanrının korumasına güvenerek tüm Bulgarlara tahtımın etrafında toplanma ve ülkeme olan kutsal görevimde başarıya ulaşmama ve Bulgar ırkına mutlu bir gelecek hazırlamama gönülden destek vermeleri çağrısında bulunuyorum. Çok yaşa Bulgaristan! Ülkemizin başına gelen felaketin boyutlarını hepimiz biliyoruz ve bu bahtsızlıktan ötürü derinden üzgünüz. Ayrıca biliyoruz ki bunun sebebi müttefiklerimizin bize zamanında yardım etmediği gerçeğidir. Fakat geçmiş geçmiştir ve biz şu anda ve gelecekte bu ulusal felaketin doğurduğu sonuçları olabildiğince düzeltmeye çalışacağız. Bu tamamen çalışma arkadaşlarımla ilgili alanıdır ve bende her şeyi şeffaf bir şekilde açıklayacağım, her zaman olduğu gibi ülkemizin çıkarları bizim kendi çıkarlarımızdan daha önemlidir. Ve bu sebeple ulusal meclise raporumu sunacağım.”

İngiliz basınına göre Kral Boris'in tahta çıkışı olumlu bir gelişmeydi. Bu değişimle ilgili olarak basına demeç veren üst düzey bir Bulgar bürokrat, eski Kral Ferdinand'la ilgili yaptığı değerlendirmede şu ifadeleri kullanmıştı: “*Eğer Ferdinand'ı sevselerdi ona sahip çıkarlardı, sevmiyorlarsa bırakın ondan kurtulsunlar. Bu, insanların*

41 “King Ferdinand Abdicates”, *The Birmingham Post*, 7 Ekim, 1918

42 “King Boris”, *The Yorkshire Post*, 8 Ekim 1918

kendi kaderlerini kendilerinin tayin etmesi prensibine en uygun davranıştır.” Söz konusu haberin son kısmında Bulgar halkının kendi tercihini yapmakta serbest olduğu ve neticede en doğru kararı vereceği belirtilmişti.⁴³

Kral Ferdinand’ın çekilmesiyle birlikte, daha önce ateşkes çağrısında bulunan Bulgaristan Hükümeti’nin bu isteği İtilaf Devletleri’nce kabul edilmiştir. Bu gelişme, İngiliz basınında düşman bloğunda kopuşun başlangıcı olarak görülmüş ve bu şekilde duyurulmuştur. Mesela Bulgaristan’ın ateşkes çağrısı ile ilgili yapılan bir değerlendirmede, Bulgaristan’ın koşulsuz olarak İtilaf Devletleri’ne teslim olduğu ve artık savaşmayan devletler, arasında yer alacağı belirtildikten sonra, bu durumun savaş tarihinde bu güne kadar meydana gelen en belirleyici olay olduğu ileri sürülmüştür. İngiltere Muhafazakâr Parti Lideri Mr. Bonar Law’a göre, bu durum sonun başlangıcıydı ve İngiltere’nin başarmak istediği şeyleri güvence altına alıyordu. Dönemin İngiliz basınına yansıyan haberlere göre Bulgaristan’la 29 Eylül 1918 tarihinde imzalanan Selanik Ateşkes Antlaşması’nda şu maddeler yer alıyordu.⁴⁴

Ateşkes Koşulları

- Bulgaristan, derhal Yunanistan ve Sırbistan’ın tüm bölgelerinden geri çekilmeyi kabul edecek.
- Askerlerini derhal terhis edecek.
- Gemiler ve demiryolları dâhil olmak üzere tüm ulaşım araçları İtilaf Devletleri’ne teslim edilecek.
- İtilaf Devletleri’nin Danube (Tuna) üzerindeki seferlerine izin verilecek.
- Bulgaristan içindeki askeri operasyonlar engellenmeyecek.
- Bulgarlara ait tüm silah ve mühimmat İtilaf Devletleri kontrolü altında olacak.
- İtilaf Devletleri stratejik yönden önem taşıyan bölgeleri işgal edebilecek.
- Bulgaristan’ın askeri işgali Britanya, Fransa ve İtalyan güçlerine bırakılacak.

43 “What Of King Ferdinand”, *The Birmingham Post*, 1 Ekim 1918

44 “Terms Of The Armistice”, *The Western Times*, 4 Ekim 1918

- Yunanistan'ın boşaltılan bölgeleri Yunan askerlerine bırakılacak.
- Sırbistan'ın boşaltılmış bölgeleri Sırp askerlerine bırakılacak.
- Bu antlaşma tam ve genel barış haline ulaşılan kadar geçerli olacak

Selanik Ateşkes Antlaşması'nın Uygulanışı ve Uluslararası Siyasete Etkisi

İngiliz basını, Selanik Ateşkes Antlaşması'yla Bulgaristan'ın resmen savaştan çekilişini büyük bir zafer edasıyla halka duyurmuştur. Mesela 1 Ekim 1918 günlü bir gazetede Bulgaristan tarafından istenen ateşkesin önceki gün Selanik'te imzalandığı, İtilaf Hükümetleri adına General Franchet d'Espèroy tarafından talep edilen tüm koşulların Bulgarlar tarafından kabul edildiği ve savaş haline son verildiği, General Franchet d'Espèroy'un ateşkes antlaşmasının tüm koşullarını derhal yürürlüğe geçirmesi için talimat aldığı ifade ediliyordu. Söz konusu haberde, Bulgaristan'ın İngiliz, Fransız ve İtalyanlar tarafından işgal edileceği, Bulgarların terk ettikleri Yunan bölgelerinin Yunanistan'a, Sırp bölgelerinin de Sırlara bırakılacağına değinildikten sonra Selanik Antlaşması'nın en önemli yanının Bulgaristan'ın askeri anlamda tamamen teslim olması ve düşman olmaktan çıkması olduğu ifade edilmiştir. Bölgesel konularla ilgili düzenlemelerin bilerek daha sonraya bırakıldığı belirtilen⁴⁵ haberde, savaş devam ederken sınırlarla ilgili tartışmaların ortaya çıkmasının istenmediği, İtilaf Devletleri'nin Bulgar Kralı Ferdinand'la ilgili kesin bir karar almadığı, Bulgarların Kral Ferdinand'a hak ettiği cezayı vereceğini ve bu kararın Bulgarlara bırakılmasının bölge barışı ve Balkanlar adına verilen en doğru karar olduğu belirtilmiştir.⁴⁶

Konuyla ilgili bir başka haberde ise ateşkes ilan edilir edilmez yapılan bir çağrıyla Bulgar askerlerinden soğukkanlılıklarını korumaları ve düzeni muhafaza etmeleri istendiği; ancak bu şekilde Hükümetin barış müzakerelerini sürdürebileceği ve kesin barışa ulaşılabileceği belirtildikten sonra Bulgaristan'da hakim olan tek ideolojinin vatan sevgisi olması gerektiği ifade edilmiştir.⁴⁷

45 İngiliz basınına göre Romanya ve Dobruca'nın statüsü bilerek bu antlaşmanın içeriğine dâhil edilmemiş, kalıcı barışın sağlanmasından sonraya bırakılmıştı. *The Yorkshire Post*, 1 Ekim 1918

46 *Bulgaria Surrenders*, *The Yorkshire Post*, 1 Ekim 1918

47 "The Allies Occupation Of Bulgaria", *The Midland Daily Telegraph*, 3 Ekim 1918

Selanik Ateşkes Antlaşması'nın imzalanmasının ardından Yeni Bulgar Kralı Boris ve Başbakan Malinof, gelişmeleri merak içinde takip eden Bulgar halkına hitaben ortak bir bildiri yayımlamıştır. Reuter Ajansı'nın dünyaya duyurduğu bildiride şu ifadelere yer verilmiştir:⁴⁸

Askerlerimiz gerçek kahramanlar gibi görevini tamamlamıştır. Benim hükümetim bu kısa dönemde şartlar el verdiği kadar, savaş nedeniyle oluşan sorunları ortadan kaldırmak adına elinden gelen her şeyi yapmaktadır. Müttefiklerimize karşı büyük bir sadakat duyduğumuzu belirterek, artık barışa bir fırsat vermenin vakti geldiğini belirtiriz. Ülkemiz, bütünlüğünü korumak adına büyük kayıplar vermiştir. Sonuç olarak, hükümetim düşmanlarımıza bir öneri götürerek bir müzakere süreci sonucunda bir antlaşma imzalamış ve barışa kavuşmuştur.

Bulgaristan'ı savaş dışı bırakan Selanik Ateşkes Antlaşması'nın, önemine dikkat çeken bir başka haberde ise söz konusu antlaşmayla birlikte elde edilen kazanımlar şu şekilde sıralanmıştır:

1. Alman birlikleri içinde yer alan 300.000 Bulgar askeri silah bırakmış, Alman ordusu kan kaybetmeye başlamıştır.
2. Almanya'nın "*Mittel Europa*" (Orta Avrupa'ya hakim olma) hayali yerle bir edilmiş; Berlin-Bağdat planı patlak vermişti.
3. Türkiye ve müttefikleri arasında 250 millik bir alan oluşturulmuştur.
4. İstanbul yakın zamanda İtilaf askerlerinin saldırılarına açık hale gelmişti.
5. İtilaf güçleri artık Karadeniz'e ulaşabilecekti.
6. Avusturya, Balkanlardan gelen saldırılara açık hale gelmişti.
7. Avusturya, Arnavutluk ve Montenegro (Karadağ) dan askerlerini geri çekmek zorunda kalacaktı.
8. Sırbistan kendi topraklarının üçte ikisini geri alacak, geri kalan üçte biri ise yakın zamanda Alman ve Avusturya baskısından kurtulacaktı.
9. Romanya yalnızlıktan kurtulacak; bölgeyi işgal eden Alman ve

48 "Loyalty to Our Allies", *The Times*, 2 Ekim 1918

Avusturya askerleri buradan ayrılmak zorunda kalacak ve böylece İttifak güçleri Güney Rusya'ya serbestçe geçebilecekti.⁴⁹

Selanik Ateşkes Antlaşması'yla ilgili bir başka değerlendirmede ise savaşın durduğu ve Bulgar askerlerinin topraklarına geri dönmeye başladığı, dağlık bölgelerde bulunan Bulgar birliklerinin orada mı yoksa Sofya'ya gelerek mi teslim olacakları konusunda henüz net bir bilgi olmadığı ifade ediliyordu.⁵⁰ Bulgaristan'ın ateşkes talep edışı ve Selanik Antlaşması'nı imzalamasıyla ilgili yapılan bir yorumda ise Bulgaristan'daki iç sorunların devam ettiği, müttefiklerle antlaşmaya varılamaması halinde ülkedeki iç karışıklığın süreceği, bu karışık ortamda halk üzerinde büyük etkisi olan Bolşevizm tehlikesinin ortaya çıktığı öne sürülüyordu.⁵¹

İngiliz basınında yapılan yorum ve değerlendirmelere bakılırsa Bulgaristan'ın savaş dışı kalması Almanya için büyük bir mağlubiyet anlamı taşıyordu. Ateşkes Antlaşması'nın yürürlüğe girdiği günkü İngiliz gazetelerinden birinde yer alan habere göre, geline durum Almanya'nın orta doğuda kurmayı umduğu imparatorluk hayallerini yok ediyordu. Selanik Antlaşması, İttifak güçlerinin yıprandıklarına dair kesin bir işaret ve düşmanın başarıya dair güveninin olmadığını ispatıydı. Söz konusu haberde yapılan değerlendirmelere göre Bulgaristan, Almanya ile ittifak kurarken birlikte büyük zaferler kazanmayı bekliyor, Viyana'nın yardımı ile Sırbistan, Yunanistan, Romanya ile hesaplaşmayı ve bu hesaplaşmadan Balkanların egemen gücü olarak çıkarak, Orta Avrupa ve Yakın Doğu'da büyük bir güç sahibi olmayı umuyordu.⁵² Fakat son gelişmelerle birlikte Bulgar-Alman ittifakının sona erdiği ifade edilen haberde Almanların, Selanik Antlaşması'nı duyunca büyük üzüntü yaşadığı ve bu habere inanamadığı, daha bir önceki gün yayınlanan gazetelerde Bulgaristan'ın Sırlara karşı zafer kazandığı yazılıyorken ertesi gün böylesi bir ateşkes yapılmasının onlar için beklenmedik bir gelişme olduğu belirtiliyordu. Fakat zamanla Bulgarların savaştan çekildiği kesinleşince Alman halkı büyük kitleler halinde gösteriler yapmaya başlamıştı. Berlin'de toplanan kalabalıklar

49 "The Price Bulgaria Pays", *The Nottingham Evening Post*, 7 Ekim, 1918

50 "Bulgarian Troops Returning Home", *The Birmingham Mail*, 2 Ekim 1918

51 "Bulgaria's Exit", *Liverpool Daily Post And Mercury*, 2 Ekim 1918

52 "Bulgaria's Exit", *Liverpool Daily Post And Mercury*, 2 Ekim 1918

Brandenburg Kapısı'na kadar yürümüş, olası saldırılar karşısında Bulgar elçiliğini korumak için bölgeye askerler gönderilmiş, fakat gösterilerde her hangi bir taşkınlık yaşanmamıştı. The Yorkshire Evening Post Gazetesi'nde yer alan habere göre, Alman halkının bir kısmı Bulgarlara hak vermeye başlamışken bazıları ise Almanların sonuna kadar savaşması gerektiği konusunda hemfikirdi. Fakat ne olursa olsun Alman halkı arasında büyük bir kararsızlık yaşıyordu. Bulgaristan'ın savaştan çekilmesi Almanya'yı öylesine karıştırmıştı ki Güney Berlin'de toplanan on binlerce işçi, Şansölyeden derhal barış ilan edilmesini talep etmiş, aksi takdirde iş bırakma eylemi yapacaklarını duyurmuştu. Bu arada adı geçen gazeteye beyanat veren bir Alman Sosyal Demokrat yetkili, Almanya'nın da Bulgaristan gibi en kısa zamanda barış istemesi gerektiğini, çünkü eğer savaşa devam edecek olursa asırlar boyu borç ödemeye mahkûm kalacağını belirtiyordu.⁵³

İngiliz basınının önde gelen gazetelerinden *The Times*, Selanik Ateşkesi'nin Almanya üzerindeki etkilerine geniş yer ayırmıştır. Gazetede verilen bilgilere göre, Pan-Germenci anlayış artık iflas etmiş, batıdan ve doğudan Almanya'nın etrafı sarılmıştı. Söz konusu haberde, yakında Türklerin de teslim olacağı, savaş kış boyu devam ettiği takdirde Avusturya-Macaristan'ın da barış isteyeceği ve böylece 1919 baharına kadar Almanya'nın mağlup edileceği ifade edilmiştir.⁵⁴ Konuyla ilgili bir başka haberde ise Bulgaristan'ın teslim olmasının ardından Türkiye, Alman yardımından yoksun kalmıştı. İtilaf Devletleri, Türkiye istese de istemese de Romanya ve Rusya da bulunan Alman karşıtları ile kolayca iletişim kurabilecek duruma gelmişti. Antlaşmanın imzalanmasıyla birlikte Avusturya-Macaristan'ı zor günlerin beklediği öne sürülen haberde, oluşan konjonktürde Avusturya, İtilaf Devletleri'nin bütün isteklerini kabul ederek barış istemek zorunda kalacaktı.⁵⁵

Bulgaristan'ın savaştan çekilmesi ve bu durumun olası etkileri hakkında bir konuşma yapan İngiliz siyasetçi ve aktivist Dr. Seton Watson, Bulgaristan'a ileriye dönük sözler verilmediğini, Sofya'dan Avusturya-Macaristan'a giden tren yolunun en kısa zamanda ele geçirilmesinin gerekli olduğunu belirtmiştir. Sırbistan'da yeni bir cephenin

53 "Bulgaria Execrated", *The Yorkshire Evening Post*, 10 Ekim 1918

54 "Leaving The Sinking Ship", *The Times*, 2 Ekim 1918

55 "Bulgaria's Capitulation", *The Times*, 1 Ekim 1918

oluşturulacağını, bunun yanı sıra aynı durumun Edirne yönünde de yapılması gerektiğini ifade etmiştir. İttifak Devletleri'nin en zayıf noktasını ele geçirdiklerini öne süren Watson, Avusturya-Macaristan'ın kısa sürede dağılacağını, uzun bir süreden sonra Avusturya ve güney cephesindeki askerlere yardım etme şanslarının ortaya çıktığından söz etmiştir. Savaş sonrasında Balkanlarda sınırların hem coğrafi hem de etnografik unsurların göz önüne alınarak çizilmesi gerektiğini ifade eden Watson, bu tarz bir düzenin olabilmesi için ilk olarak Avusturya-Macaristan probleminin çözülmesi ve Slavların bir millet olarak tanınmaları gerektiğini belirtmiştir.⁵⁶

İngiliz basını, Bulgaristan'ın savaştan çekilme kararı sonrasında Almanların propaganda yöntemlerini devreye soktuğunu öne sürüyordu. Zira 4 Ekim 1918 tarihli bir gazetede yer alan habere göre, Alman basınında İtilaf Devletleri'nin sunduğu ateşkes koşullarının Bulgaristan tarafından kabul edilmeyecek kadar ağır olduğu iddiası vardı. İngilizlere göre Almanlar her zamanki gibi yalan yanlış haber yapıyordu. Zira Bulgaristan, savaştan çekilirken müttefiklerine haber göndermiş ve baskılara daha fazla dayanamayacağını bildirmişti. Bulgar Kralı Ferdinand, Saxonya Kralı ve Bavyera Kralını bu konuda bilgilendirmişti.⁵⁷ Konuyla ilgili bir başka haberde ise Almanya'da Kaiser halka hitap ederek, “*Tüm Almanların bu zor zamanlarda yanımda kararlılıkla yer alacaklarına, can ve mallarını Anavatan için feda edeceklerine dair şüphem yok*” diyordu.⁵⁸

İngiliz basınına göre Bulgaristan'ın savaş dışında kalmasının ardından yakında Osmanlı Devleti de teslim olacaktı. Zira 1 Ekim tarihli bir gazetede yer alan habere bakılırsa Türkiye tarafından henüz Bulgarlarinkine benzer bir görüşme önerisi yapılmamıştı, fakat siyasi ve askeri camiada böyle bir durumun oluşmasına dair beklenti bulunuyordu. Söz konusu haberin devamında verilen bilgilere göre; Selanik Antlaşması'ndan iki gün sonra Bulgar Bakan M. Koluşjeff, İstanbul'a giderek, Dışişleri Bakanı Ahmed Nesimi Bey ve İttihat ve Terraki Partisi yetkilileriyle toplantılar yapmıştı.⁵⁹ Konuyla ilgili olarak İngiliz ba-

56 “Salonika Justified”, *The Times*, 3Ekim 1918

57 “Bluff About Bulgaria”, *The Motherwell Times*, 4 Ekim 1918

58 *Daily Mirror*, 1 Ekim 1918

59 “Bulgarian Minister At Constantinople”, *The Midland Daily Telegraph*, 3 Ekim 1918

sınında yer alan haberlerden birinde, Selanik Ateşkes Antlaşması müzakereleri esnasında Bulgaristan'ın Türkiye'ye saldırması konusunun gündeme geldiği fakat Bulgaristan'ın artık savaşı devletler arasında bulunmadığından dolayı ancak İtilaf Devletleri ile birlikte yapılacak ortak bir harekâta katılabileceği belirtiliyordu.⁶⁰

Selanik Ateşkes Antlaşması'nın Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'ndaki etkilerine bakıldığında tıpkı Almanya'da olduğu gibi burada da Bulgarlara karşı büyük bir öfke duyulduğunu görüyoruz. Zira İngiliz basınına yansıyan haberlere bakılırsa, Kral Ferdinand'ın tahttan inme haberi Viyana'da derin bir üzüntüye sebep olmuştu. Avusturyalılara göre, Bulgaristan'ın teslim olmasının asıl sebebi cephede yaşanan gelişmelerden ziyade, halk arasında meydana gelen ayaklanmalar ve askerlerin isteksiz tutumuydu.⁶¹ Bulgarların ateşkes isteği Avusturya kamuoyunda tepkiyle karşılanırken cephede bulunan Avusturyalı askerleri de tehlikeye düşürmüştü. Zira Selanik Antlaşmasıyla birlikte Bulgaristan ve Sırbistan'da yerleşmiş olan Alman ve Avusturyalı birliklerin pozisyonu tehlikeye girmiş ve ana karargâhtan uzaktaki noktalara sevkîyat yapmakta sıkıntısı yaşanmaya başlanmıştı.⁶²

Selanik Antlaşması'nın en olumlu karşılandığı ülke Birinci Dünya Savaşı'nda Bulgar işgaline uğrayan Sırbistan'dı. Yaşanan gelişmelerle ilgili olarak İngiliz basınına konuşan Sırp Başbakan Pashitch, antlaşmanın ardından Türkiye'nin yakın zamanda teslim olma olasılığının yüksek olduğunu ifade etmiştir. Selanik Antlaşması'nı değerlendiren Romanyalı bir yetkili ise müttefiklerin yakın zamanda Tuna'ya ulaşacağını ve Romen askerlerin tekrar ileri harekâta geçeceğini, İtilaf güçlerinin Almanya'ya girmeden kalıcı bir barışın söz konusu olamayacağını öne sürmüştür.⁶³

Sonuç

Yirminci yüzyılın başlarında en etkili kitle iletişim aracı, basın-yayın organları dediğimiz gazete ve dergilerdi. Bunların birey ve toplum üzerinde bıraktığı etki, dolayısıyla kamuoyu oluşturmada oynadıkları rol,

60 "Bulgars Would Attack Turkey", *The Nottingham Evening Post*, 7 Ekim, 1918

61 "King Ferdinand Abdicates", *The Birmingham Post*, 7 Ekim, 1918

62 *Exeter Daily Gazette*, 3 Ekim 1918

63 *Nottingham Evening Post*, 7 Ekim, 1918

hem ticari hem de siyasi sahada hemen herkesin kabul ettiği bir gerçektir. Basının toplumu şekillendirmede yarattığı etkiye, olağanüstü dönemlerde daha çok ihtiyaç duyulmuştur. Zira zor zamanlarda toplumu bir arada tutmak, kamuoyunu tek bir tek düşünce etrafında toplamak ve karşı tarafı zaaf içinde göstermek için yazılı basın, başlıca propaganda aracıydı.

Bu kapsamda Bulgaristan'ın teslim oluşu ve Selanik Ateşkes Antlaşması, İngiliz basınında geniş yer bulmuştur. İngilizler yukarıda belirtilen unsurları da devreye sokarak Bulgarların barış talebini, “büyük zaferin habercisi” olarak görmüş ve göstermiştir. Balkanlarda dengelerin değiştiğini ifade eden İngilizler, Osmanlı Devleti'nin de yakında barış istemek için kapılarını çalacağını düşünüyordu. Yaşanan gelişmelerden Bulgar Kralı Ferdinand'ı sorumlu tutan İngilizler onu, ülkesini uçuruma sürüklemekle suçluyordu.

İngilizler için Bulgaristan'ın savaştan mağlup olarak ayrılması, Almanya'nın yenilgisi anlamına geliyordu. Dönemin İngiliz basını, Almanya'nın en stratejik müttefiklerinden olan Bulgaristan'ın böylesi ağır bir antlaşmayı kabul ederek işgale ses çıkarmayışını Almanlara karşı kazanılmış bir zafer olarak görmüştür. Öte yandan Almanya'da, Bulgaristan'ın söz konusu antlaşmayla İtilaf kuvvetleri tarafından işgali “utanç verici” bir gelişme olarak değerlendirilmiştir.

1918 yılı Eylül ve Ekim aylarında İngiliz basınında, Bulgaristan'ın teslim olmasının ardından Almanya ve Osmanlı Devleti'nin bağlantısının koptuğu ve yakın bir gelecekte İstanbul üzerine kapsamlı bir saldırı gerçekleşeceği belirtiliyordu. İşin ilginç yanı bu saldırılarda Bulgaristan'ın da yer alması ihtimali üzerinde duruluyordu. Fakat İtilaf Devletleri genel bir saldırı yapmadan Osmanlı Devleti kısa bir süre sonra Bulgarlar gibi ateşkes talep edecek ve Mondros Mütarekesi imzalanacaktır.

Mondros Mütarekesiyle büyük ölçüde benzerlikler taşıyan Selanik Antlaşması'nın imzalanması, gerçekte Sırlar için büyük bir zafer demektir. Zira ülkelerinin işgali karşısında, mücadele güçlerini yitirmeyen Sırlar, Selanik Antlaşması'yla Bulgar kuvvetleri karşısında mutlak bir galibiyet elde ederek Bulgar yayılcılığına son veriyordu.

Kaynakça**Sürelî Yayınlar**

- Servet-i Fünun*, 51/1322, (6 Teşrin-i Evvel 1332/19 Ekim 1916). 265.
İstihbarat-ı Siyasiye-i Umumiyye Mecmuası, 156/1, (3 Eylül 1334/23 Ağustos 1918),5.
Servet-i Fünun, 1414/ 55(10 Teşrin-i Evvel 1918) ,149.
Daily Mirror, 1 Ekim 1918
The Birmingham Gazette, 1 Ekim 1918
The Birmingham Mail, 2 Ekim 1918
The Birmingham Post, 1 Ekim 1918
The Exeter Daily Gazette, 3 Ekim 1918
The Liverpool Daily Post And Mercury, 2 Ekim 1918
The Midland Daily Telegraph, 3 Ekim 1918
The Motherwell Times, 4 Ekim 1918
The Nottingham Evening Post, 7 Ekim, 1918
The Times, 1-2-3 Ekim 1918
The Yorkshire Post, 8 Ekim 1918
The Western Times, 4 Ekim 1918
The Yorkshire Evening Post, 10 Ekim 1918

Araştırma Eserler

- Akşin, Sina. *Jön Türkler ve İttihat ve Terakki*. Ankara: İmge Yayınları, 2006.
 Armaoğlu, Fahir. *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995*. İstanbul: Alkım Yayınları, 2005.
 Avşar, Servet. *Birinci Dünya Savaşı 'nda İngiliz Propagandası*. Ankara: KİM Yayıncılık, 2004.
 Aydın, Mahir. "Bulgaristan Komiserliği." *Belgeler (Türk Tarih Belgeleri Dergisi)*, XVII, (1997): 71-125
 Aydın, Mahir. *Osmanlı Eyaletinden Üçüncü Bulgar Çarlığına*. İstanbul: Kitapevi, 1996.
 Bağçeci, Yahya. "İngiltere Parlamento Tutanaklarında 1876 Bulgar İsyanı." *The Journal of Academic Social Science Studies*, 24, (2014): 211-235.

- Balcıoğlu, Mustafa. "Yirminci Yüzyıl Başlarında Dünya." *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I*, (2006):1-71.
- Bayraktarova, Emine. "Bulgaristan'daki Müslüman Azınlıkların Statüsü (1908-1918)" Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2009.
- Bayur, Yusuf Hikmet. *Türk İnkılâp Tarihi 1914-1918 Genel Savaşı III*. Ankara: TTK Yayınları, 1967.
- C. Hall, Richard. *Balkan Savaşları 1912-1913 Birinci Dünya Savaşı'nın Provası*. Çeviren: Tanju Akad. İstanbul: Homer Kitapevi, 2003.
- Grolier International Americana Encyclopedia*, "Nikolay II Maddesi", 523.
- Gürbüz, M. Vedat. "Emergence Of Bulgarian Nationalism." *Güney Avrupa Araştırma Dergisi*, 16, (2009): 27-50.
- Hacıoğlu, Sevim. "ABD'nin Bulgaristan'ın Kurtuluşu Konulu Memorandumu (20 Aralık 1918)." *Güney Avrupa Araştırma Dergisi*, 14, (2008):19-31.
- Halaçoğlu, Ahmet. "Balkan Savaşları." *Türkler*, 13, (2002): 296-307.
- Halaçoğlu, Ahmet. *Rumeli'den Türk Göçleri (1912-1913)*. Ankara: TTK Yayınları, 1995
- İnalçık, Halil. *Tanzimat ve Bulgar Meselesi*. Ankara: Eren Yayıncılık 1992.
- Karal, Enver Ziya. *Osmanlı Tarihi (Islahat Fermanı Devri 1861-1876)*, VII. Ankara: TTK Yayınları, 1988.
- Koral, Necmi ve diğerleri. *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, Birinci Dünya Harbi İdari Faaliyetler ve Lojistik*. Ankara: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, 1985.
- Köse, Osman. "Bulgaristan Emareti ve Türkler (1878-1908)." *Turkish Studies*, (Türkoloji Dergisi 1), (2006), 237-272.
- Kurat, Akdes Nimet. *Rusya Tarihi*. Ankara: TTK Yayınları, 1999.
- Küçük, Cevdet. "Bulgar İhtilâlinin (1876) İngiliz Kamuoyunda Uyanırdığı Tepki ve Bunun Osmanlı-İngiliz İlişkilerine Tesiri." *Güney Avrupa Araştırma Dergisi*, 8-9, (1979-1980):117-166.
- Macfie, A.L. *Osmanlı'nın Son Yılları 1908-1923*. Çeviren: Damla Acar-Funda Soysal. İstanbul: Kitap Yayınevi, 2003.
- Maden, Fahri. "Büyük Güçlerin Berlin Antlaşması'nın Uygulanmasına Yönelik Baskıları." *History Studies*, (2013):267-286.

- Okur, Mehmet. "Balkan Savaşları." *Balkanlar El Kitabı I*, (2006): 612-624.
- Okur, Mehmet. "The Times Gazetesi'ne Göre Balkan Savaşları ve İngiltere'nin Politikası." *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, (2012):183-197.
- Öksüz, Hikmet-Mehmet Okur. "Birinci Dünya Savaşı'nda Balkanlar." *Balkanlar El Kitabı, I*, (2006): 625-640.
- Pomiankowski, Joseph. *Osmanlı İmparatorluğunun Çöküşü (1914-1918 I. Dünya Savaşı)*. Çeviren: Kemal Turan. İstanbul: Kayıhan Yayınları, 2003.
- Sadikov, Ramin. "Şubat Devriminden Sonra Rusya'da İktidar Mücadelesi: Ekim Devrimi'ne Giden Yol." *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, 29/48, (2010):101-118.
- Sander, Oral. *Siyasi Tarih (İlk Çağlardan 1918'e)*. Ankara: İmge Kitabevi, 2002.
- Tokay, A.Gül. "Osmanlı-Bulgar İlişkileri (1878-1908)." *Osmanlı*, 2, (1999): 317-326.
- Tal'at, Mehmed. *Talât Paşa'nın Anıları*. Yayına Hazırlayan: Alpay Kabacalı, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2007.
- Turan, Ömer. II. "Meşrutiyet ve Balkan Savaşları Döneminde Osmanlı Diplomasisi", *Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç*, (1999): 241-253.
- Ülman, A. Haluk. *I. Dünya Savaşı'na Giden Yol ve Savaş*, İstanbul: İmge Yayınları, 2002.
- Yiğit, Ali Ata. "Çanakkale Savaşlarının Ortaya Çıkardığı Stratejik Bir Zorunluluk: Osmanlı-Bulgar Hudut Tashihi Antlaşması", *Bilig*, 63 (2012):271-288.